

Отвъд масовите представи за символ и знак

Бр. С. К.

Л.: „Проф. Асен Златаров“ п.н. 11 и Л.: „Идеал“ п.н. 14,

О.: София

Вместо въведение

Настоящият текст е положен върху вътрешната проблематика на символните и знакови конструкции.

Тя е толкова важна, колкото изначалната точка на социална комуникация. Бих добавил от себе си: съдържанието не е опит да се разшифрова дадена символна риторика, а обратно - да се експонира същността на актуални понятия в дискурса на семиотични принципи, като с това се надникне отвъд масовите представи за символ и знак.

Човек е социално същество и като такъв е обречен по своята същност на социални контакти и ...неразбиране.

Част от това неразбиране, липсата на превод на обществени репери е изправяло, изправя и ще изправя общностите пред проблем на взаимно недоверие и конфронтация.

Направените в текста изводи не ангажират никой с неговото доверие и нямат свойството на емпирични доказателства. Те са по-скоро създадени по аналогия на база вътрешно съдържание на визираната проблематика.

I СИМВОЛ И ЗНАК - предпоставки на проблема

Връщайки се мислено хилядолетия назад в примитивните практики на прародителите не мога да не отбележа, че митологизираните природни явления като лято и зима, фазите на луната, дъждовните сезони и пр. представляват символни изражения на вътрешната, несъзнавана драма на психиката, която става достъпна за човешкото съзнание чрез проекцията - т. е. чрез отражението и в природните явления.

Примитивната племенна традиция изисква изначална детерминанта: човекът се ориентира в пространството посредством социални репери, оформяни като дихотомни двойки:

- Близко - далечно
- Узнато - непознато

- Свое - чуждо
- Сигурно - несигурно
- Безопасно - опасно
- Правилно - неправилно

Така тя /традицията/се съотнася до архетиповете, които са модифицирани по специален начин. Те вече не са съдържания на несъзнаваното, а са превърнати в съзнавани формули, предавани съобразно традицията, главно под формата на езотерични учения.

Последните са типични начини на изразяване и предаване на колективните съдържания, които първоначално идват от несъзнаваното.

Какво означава - "архетип", става ясно от неговата връзка с мита, езотеричното учение и приказката.

Примитивният човек не се интересува особено от обективните обяснения на очевидното, но има императивна потребност или по-точно неговата несъзнавана психика проявява непреодолим стремеж да превърне целия външен сетивен опит във вътрешни, психични събития, а този факт указва, че митовете са първите и най-важни психични явления, предопределящи пространствената ориентираност на човешката душевност.

За него, човекът не е достатъчно да наблюдава външните явления защото е и участник в тях. Това външно наблюдение трябва в същото време да намери свое алегорично обяснение в конструкцията на митологичен изясняващ разказ, но и като асоциативно изражение на вътрешната, несъзнавана драма на психиката, която става достъпна за човешкото съзнание чрез проекцията - т. е. чрез отражението ѝ в природните явления.

Така се ражда системата от „митологична логика“, изискваща строга подредба на условни опосредими фигури, натоварени с вътрешни смислови съдържания, чиято подредба в конкретен ред има за цел да експонира отражението на природни събития в човешката психика, като същевременно логически ги „разясни“ и на свой ред върне действия на индивида към средата в следствие на митологично обяснение за съответното природно явление.

Трябва да се приеме, че това своеобразно "връщане" на действия от страна на личността към природните явления е канонически възможно и разчетено като „единствено правилно“ чрез стимулиращата и същевременно санкционираща способност на митологичният разказ. По този начин се детерминират групите на правилни и неправилни човешки действия спрямо средата, като митологичната схема играе оценъчна роля върху съзнанието на примитивният човек.

Създава се пантеонът на свръх-сили, неподвластни на индивида пред които той - несъвършен и краен има една единствена възможност: да почита своесъздадените божества, и като ги умилостивява с редица дарения и приношения съгласно миторитуална нормативност да измоли прошка, а и защо не да опита да откупи смъртта си и се сдобие посредством волята на божествата с безсмъртие.

Социалният контакт със средата, преминавайки през фазите на узнаване, разпознаване, опознаване и натрупване на знания за нея довежда в своето развитие

Отвъд масовите представи за символ и знак

Бр. С. К., Л.: Проф. Асен Златаров и Л.: Идеал,

О.: София, А.:L.: 6020

до принципно ново отношение към последната. Тя бива разделена на божествена и профанна, пространството - също. Назрява необходимостта от демиурга - посредникът между божествата и обществото, владетелят на тайни знания чрез които средата може да бъде трансформирана, измолена пред божеството и като следствие умилостивена, чрез конкретиката на мито- ритуалните практики. На сцената на живота изгръва необходимостта от съхранение, укриване, опазване и предаване на такъв тип сакрални познания чрез които той би имал власт над природните стихии и социални сътресения. Нещо повече - би могъл посредством тези си „специални“ знания да управлява и напътства стихииите в своя полза...

Ето го и ключовият момент в културното развитие на човешките общности: оформяне и разделяне на познанието на популярно и сакрално, масово и специално.

Еволюционното развитие на културите довежда до създаване на изключително богатство на знакови системи, които често в масовите практики погрешно разпознаваме като символи...

II СИМВОЛ И ЗНАК същност

Длъжен съм да напомня, че символ и знак са конкретни понятия и като такива са част от инструментариума на семиотичното познание /наука за символите и знаците/.

Терминът „символ“ се явява едно от най-мътните и противоречиви понятия. Това обозначение, често употребявано в най-обикновения битов смисъл се използва и тогава, когато хората искат да кажат, че едно нещо указва на нещо друго - т.е. терминът погрешно се използва в смислово значение на знак.

В този аспект да отбележа стереотипа на масовото мислене - масовият човек не прави разлика между символ и знак. Разбира се, това до такава степен е възприето за „нормалност“, че започва да придобива характера на нормативност при която нормалното се превръща в ненормално и обратно. За да се направи разлика между знак и символ ще се върна към три други понятия: означавано, означаемо и означаващо.

В най-синтезиран вид означаваното е предмет или ситуация към която се влиза в специфично отношение.

Обемът и смисловото съдържание на информацията чрез която се назовава означаваното представлява само по себе си означаемо, т. е. „означаемо съдържание“ на обекта - разказ за него или неговата характеристика.

Връзката между означавано и означаемо е разпознаване на основание на информация в означаемото съдържание за този обект. Колкото по-пълна и достоверна е тази информация, толкова по-ясен и опознат е назоваваният обект т.е. означаваното. В този смисъл релацията между обект или събитие / означавано / и информацията за него / означаемо / представлява т.нар. означаващо съдържание. То е не винаги тъждествено на означаемото и изцяло зависи от пълнотата и достоверността на информацията за обекта в означаемото за него съдържание.

Отвъд масовите представи за символ и знак

Бр. С. К., Л.: Проф. Асен Златаров и Л.: Идеал,

О.: София, А.:L.: 6020

От своя страна подобни факти повдигат въпроса за „разпознаваемост“ на явленията, събитията и обектите която е логически правилно възможно като следствие от конкретизация на информацията в означаващото съдържание за самите тях. Колкото по-ясна, синтезирана и достоверна е тази информация, толкова по-лесно и бързо бива разпознат обектът или явлението за което се отнася тя. Обратно: колкото по-отвлечена, завоалирана и недостоверна в частност е тази информация, а защо не и съзнателно укрита, толкова по-трудно разпознаваем става обекта към който се съотнася.

Това е основният принцип на който „работят“ знаковите системи към асоциативното мислене на личността, а именно: принцип на синтеза.

Известно е, че явленията и обектите могат да се разглеждат в дискурса на техните устойчиви и променливи величини. Прието е в семиотиката под устойчивост на обект или явление да се разбира неговата пропорция, докато неговите променливи се изразяват чрез т.нар. прогресия.

Устойчивост и прогресия съотнесени към културите отразяват техните вътрешни ядра познати още като:

1. Културен център - разпознаваем като културен архитип и
2. Периферия - представена в следствие на резултати от етапите на тяхното развитие.

Казано накратко културите имат свое:

1. Устойчиво ядро, своя пропорция, схваната като културен архитип, към който спадат обичаи, поверия, език, нрави, религия, паметници на изкуствата, митове, легенди, приказки и разкази
2. Своя периферия, т.е. своя прогресия, представяща резултатът от тяхното развитие изразен често със съответстващо създаване на нови митологеми...

Върху проблематиката на културите ще се спра отделно в настоящият текст.

Нека се върна отново към знака за да очертая един друг немаловажен негов аспект, но преди това да допълня: съвременният човек разпознава знаковите структури първо по конкретиката на тяхното приложение и второ в специфична културна среда в следствие на вътрешна договореност за прочит на знаковото съдържание.

Към тях да припомня:

- професионални / тясно профилирани към нуждите на конкретна професия /
- международно договорени абривиатурни знаци
- за опасност
- пътно-транспортни
- опосредяващи хора в неравностойно положение: брайлово писмо
- сигнализационни
- дрес код / знак на облеклото - обозначаващи обществена и социална принадлежност и т.н. и т.н.

По начинът на тяхното предаване указвам групи знаци като:

- визуални / синтезирано графични пиктограми, рисунки, цветни, многоцветни маркери, писмени знаци-азбуки и йероглифи, светлинни, флагови, огнено-димни и т.н
- звукови
- тактилни / на допир - брайлово писмо
- морзови и др.

Както посочвам по-горе в текста, особена специфика на знака е смисловият поток на предаваната от неговото съдържание информация.

Казано с други думи: кой, как, какво ще прочете и на финал какво ще разбере от това съдържание. Този аспект на знака е и най-трудният за неговото осмисляне, но се явява централен въпрос по отношение на неговата същност. Това е т.нар. "смислов белег", т.е. как се предава съдържанието на знаковата информация - като текст, контекст или като съвкупност от текст и контекст.

Способността на знаковите структури в качеството им на носители на информация да съдържат нещо отвъд текста осигурява тяхната особена гъвкавост и вариативност.

От своя страна тази способност разкрива потенциала на знака - да бъде същевременно на текстово ниво това което е по отношение на вътрешната си устойчивост т.е. пропорция, но и да съдържа и друга информация по отношение на своята прогресия, т.е. развитие.

Тази вторична информация, представяна като „контекстуално съдържание“, създава изключителната възможност да се съставят вторични, но не и маловажни а защо не и криптирани смислови съдържания от поредица знаци. Така се осигуряват два информационни канала / или казано на съвременен език два бита / информация - единият е текстово съдържание предназначено за масовият човек и вторият - контекстуално съдържание за малцинствена група посветени в неговата логика. За да бъде разчетен текстът или контекстът на знака е необходимо главното условие на договореност за разбиране на информационното съдържание. Това е културният код на общността към която се съотнася текста или контекста на знака, защото в определени условия именно текстът е бариера пред разбиране на контекстуалното съдържание.

Такива похвати са силно използвани от изкуствата, като една от този тип смислови конструкции е и метафората - знак извън знака.

И така да обобщя :

Знакът е синтезирана достоверна информация за обект или явление, съотнесена към неговото устойчиво съдържание с възможност за предаване на съдържащата се в него информация на текстуално и контекстуално ниво като с това е в състояние да изгражда криптирани смислови съдържания в система от знакови поредици.

СИМВОЛ И СИМВОЛНИ СИСТЕМИ

Отвъд масовите представи за символ и знак

Бр. С. К., Л.: Проф. Асен Златаров и Л.: Идеал,

О.: София, А.:L.: 6020

В годините на моите изследвания с помощта на семиотиката не успях да открия по-чисто, ясно и синтезирано обосноваване на разликата между символ и знак, а именно: „Символът е полисемантичен знак“ - дефиницията е дадена от Алексей Фьодорович Лосев / автор на над 400 оригинални труда / по конкретната проблематика. Тук ще добавя: световно-признатият учен възприема символът като „информационна знакова банка“ - т.е. структура натоварена със значения на множество културни общности, казано иначе: полисемантична единица.

Този синтез води до следният извод: символът е поли-семантична знакова система.

Прочитът на символът в знак е възможен единствено в конкретна културна общност посредством прилежащ културен код.

С две думи: символът е знак тогава, когато е част от определена културна идентичност. Това е отговорът на предходната главоблъсканица: означаемо, означавано и означаващо.

За да мога да изясня спецификата на двете понятия-символ и знак в съвременният свят, може би е необходимо да направя едно отклонение и се спра съвсем схематично върху понятията „култура“ и „цивилизация“.

III КУЛТУРА И ЦИВИЛИЗАЦИЯ - Център и периферия на културите.

Културно и цивилизационно развитие. Културни и цивилизационни контакти

Култура

Култура е термин с античен произход. По отношение употребата и смисловото значение на думата се водят не малко спорове, но общо взето основните мнения гравитират около древно елинската дума „cultus“, която като смислово съдържание обхваща „начинът на живот“, проектиран като система от духовни практики, в това число и изкуствата, тогава разчитани като техно-демиургични знания, приложени чрез технически средства.

Втората трактовка на понятието култура се базира върху латинската "colere" имаща смисъл на обработвам, т.е. духовно обучение.

Аз съм привърженик на първата хипотеза, разглеждайки културата като именно духовно-интелектуален начин на живот, независимо от приетата през 2002 година от ЮНЕСКО декларация в която е записано : „Култура е множеството от отличителни духовни, материални, интелектуални и емоционални черти на дадено общество или обществена група, тя обхваща освен изкуството и литературата, начина на живот, формите на съжителство, ценностните системи, традициите и вярванията“.

Така или иначе, светът е съставен от изключително богатство на вярвания, религиозни практики, митове, знакови системи и символика, което ми дава основание да твърдя, че култура, като изолирано явление не съществува и правилно е да се мисли за култури, т.е. културни общности.

Без да се спирам в детайл ще отбележа основните белези на културите, а именно:

- топос,
- ареал,

Отвъд масовите представи за символ и знак

Бр. С. К., Л.: Проф. Асен Златаров и Л.: Идеал,

О.: София, А.:L.: 6020

- език,
- вярвания,
- обичаи,
- митове,
- легенди,
- религия,
- занаяти и изкуства.

Отделните културни общности имат свой център - конкретен, ясно обусловен вътрешен свят, подчинен на еволюционното развитие на съответните общества, възприеман в сиеотиката като „културен код“ / вътрешен основен белег около който гравитира развитието на съответната общност / и своя периферия - граница на културите осъзнавана като контакт с други култури. Границите между културните общности създават т.нар. „синкретична“ / заимствана / културна среда. Синкретичните култури / като пример: трако-елинска и трако-римска култура / раждат допълнително богатство на изкуствата и мито-религиозните практики.

И така:

- култура е понятие свързано с духовен начин на живот
- културата в съвременният свят не може да се разглежда като изолирано явление за това е по-правилно да се има в предвид „култури“
- културите притежават свой център, разбираан като културна пропорция
- периферия, т.е. своя прогресия, представяща резултатът от тяхното развитие, но включваща в себе си и граница между културни общности, осигуряваща синкретична връзка между граничещите култури на базата на които се увеличава т.нар. културно разнообразие на митове, религиозни практики, изкуства, занаяти и знакови системи.

Могат да бъдат разпознати политеистични и монотеистични култури по отношение общоприети за общността религиозни практики. Също така културите биват мислени като лунарни и соларни култури - последните включват богатство от политеистична и монотеистична духовност.

Това твърдение е изцяло валидно и за българските културни традиции: съчетани от богатството на празници и обичаи, водещи началото си от античността и същевременно съжителстващи си с източно-православната традиция на християнският свят.

Съобразно системата на писменост биват хоризонтално и вертикално надградени култури / културите на йероглифната писменост - наричани още култури на текста и жеста.

Културите и техният продукт / резултат се делят на висок и нисък сегмент
Цивилизация

Цивилизация произлиза от латинското „civilis“, което може да се приеме, че означава „жител на град или градски жител“.

Отвъд масовите представи за символ и знак

Бр. С. К., Л.: Проф. Асен Златаров и Л.: Идеал,

О.: София, А.:L.: 6020

По-вероятната трактовка е „начин на живот“, като в този контекст се подразбират инструментите на живот и научните достижения.

Съпоставяни, понятията култура и цивилизация оформят духовният и битово-социален просперитет на обществата.

Има автори, според които между цивилизацията и културата съществува напрежение. В своя забележителен труд „Относно процеса на цивилизацията“ германският социолог Норберт Елиас (1897-1990) анализира един устойчив възглед противопоставящ „култура“ и „цивилизация“. Според този възглед цивилизацията е външната материална страна на преобразуваната от човека природа докато културата е нейната вътрешна духовна страна. „Цивилизация“, подчертава Елиас, е понятие характерно по-скоро за френската интелектуална

традиция, докато понятието „култура“ заема централно място в германската. Обикновено с понятието „цивилизация“ се обхващат стопански, политически, технически, научни и социални факти, а понятието „култура“ е запазено за философските, религиозните и художествени явления. С понятието се подчертава общочовешкото, а националните различия отстъпват на заден план. С терминът култура, тъкмо напротив, се изтъкват своеобразието и неповторимостта в живота на човешките общности. Този възглед отдава предпочитание на културата. Според него, лишена от духовно съдържание, цивилизацията се изражда в чиста форма и празен ритуал, несвързани с преживяванията на действителните хора.

Елиас подчертава дебело, че противопоставянето между цивилизация и култура е в основата си погрешно.

Нещо повече - развитието на цивилизацията и културите е взаимно-обусловен и взаимно-проникващ процес.

Имайки предвид, че изключително рядко в съвременният глобализиращ се все-повече свят могат да бъдат открити в чист вид затворени общности изградени от един и същ етнос, то говорейки за държави - общности аз съотнасям настоящият текст към нации, включващи в себе си конгломерат от етноси, привнасящи своите типични обичаи, религиозни схващания, митове, песни, езикова култура към културите на основният етнос. Така „вътре“ в тези култури се изграждат символни системи, веднъж базирани на своя център / вътрешна пропорция разбира се като културно-историческа приемственост и втори път като привнесен сегмент. Тези процеси, които смея да твърдя имат свой еволюционен път на развитие очертават интра-културните връзки в обществата. Освен тях немаловажна роля в съвременните общества играят фазите по обособяване и развитие на синкретични култури, както и на интер-културни и интер-цивилизационни връзки.

Трябва в този контекст да се добавят изключително гъвкавите модели на контакт между общностите на база развитие на електронните и масови комуникации, което като проблематика е обект на друго изследване.

За да не навлизам в тази отделна материя ще се принудя отново да припомня в сбит вид най-съществените изводи, които могат да бъдат направени до този момент от настоящият текст:

Отвъд масовите представи за символ и знак

Бр. С. К., Л.: Проф. Асен Златаров и Л.: Идеал,

О.: София, А.:Л.: 6020

1. Знакът е синтезирана достоверна информация за обект или явление, съотнесена към неговото устойчиво съдържание с възможност за предаване на съдържащата се в него информация на текстуално и контекстуално ниво като с това е в състояние да изгражда криптирани смислови съдържания в система от знакови поредици.
2. Символът е поли-семантична знакова система, своеобразна информационна знакова банка" - т.е. структура натоварена със значения на множество културни общности, казано иначе: полисемантична единица.
3. Прочитът на символът в знак е възможен единствено в конкретна културна общност.
4. Понятие за култура - CULTUS, смисловото съдържание обхваща „начинът на живот“, разбиран като система от духовни практики и интелектуално развитие на обществата
5. „Културен код“ / вътрешен основен белег около който гравитира развитието на съответната общност
6. Понятие за цивилизация - произлиза от латинското civilis вероятната трактовка е „начин на живот“, като в този контекст се разбират инструментите на живот и научните достижения.

Към тези основен за тематиката понятиен апарат ще добавя и още няколко характерни белега на културите и цивилизациите върху които няма да се спирам в детайл поради ограниченият обем на този текст, а именно:

- Културите съхраняват вътрешната си структура, до толкова, до колкото могат да се противопоставят на външно въздействие. Казано с други думи под устойчивост на културите трябва да се разбира устойчивост на техните пропорции
- Отношението между пропорция и прогресия, между неизменимо и променящо се указва на това, че всяко проявление, било то във физическият свят или в света на мислените образи и концепции принадлежи към вечно текущо постоянно изменение и само непроявеният свят на принципите / пропорциите/ остава непроменен. Съществуването на една затворена и или отворена културна система зависи от съотношението между прогресия и пропорция.
- Развитието на цивилизационни модели подпомага процесите на синкретични културни връзки
- Контактът между отворени и затворени културни системи често прераства в сблъсък между ценностни модели. Процесите на сблъсък между тези системи са в пряка връзка с равнището на цивилизационно развитие на принадлежащите им социални общности.
- Колкото по развита в цивилизационно отношение е една общност, толкова по отворени са границите на нейните култури и обратно - тази тенденция може да бъде представена и като основна закономерност в контактите между съвременните общества.
- Отворени културни системи на общества - приемници на общност, принадлежаща към затворен културно-ценностен модел са изправени пред проблем на културни конфликти, инспирирани от

Отвъд масовите представи за символ и знак

Бр. С. К., Л.: Проф. Асен Златаров и Л.: Идеал,

О.: София, А.:Л.: 6020

една страна от използван универсален цивилизационен инструментариум на конфликта, а от друга от сблъсък между ценностни модели. Процесите се характеризират и с процеси на т.нар. „културно изтласкване“

- „Културно изтласкване“ е характерен процес при който затворена културна общност налага свои културни модели и знакова система в общество - неин приемник, създавайки първоначално свой културен ареал в предоставен регион за нейното усядане и същевременно блокира процесите по социо-културна интеграция.

Налагайки с времето свой културен код в предоставяния и от страната приемник регион тя се стреми да изтласка от него културният белег на приемащата общност. Като крайност - процесът води до подмяна на културната идентичност в посоченото регионално пространство. Процесите на културно изтласкване са изключително разнообразни и не трябва да бъдат подминавани фактори като взаимно пълно неразбиране между ценностните модели на отделните общности до тенденционна насоченост на действия, инспириращи такива процеси.

Характерни за все по-глобализиращият се свят са т.нар. "Принципи на спекулативната демокрация", като един от най-забележимите и тревожен като нарастваща тенденция е когато при равни закони и социални права, малцинствена група изисква особено право на обществено внимание и загриженост, като с това накърнява правото на мнозинството.

В резултат се създава дисбаланс в социалната система, който рано или късно преминава в някаква форма на конфликт.

- Културите допускат развитие на вътрешни процеси, водещи до създаване на т.нар. Субкултура (в буквален превод „подкултура“ – от sub - (на английски и латински: „под(вид), подчинен, в по-ниска степен“)
- култура в социологията, антропологията и културологията, е група от хора с култура (независимо дали отличима или скрита), която се различава от по-голямата култура, към която принадлежат и например, ако съответната субкултура е характеризирана от систематична опозиция на доминантната култура, тя може да бъде описана като контра-култура. Субкултурите може да се различават по възраст, етническа принадлежност, класа, местоположение и/или пол. Характеристиките, които определят субкултурите като различни, специфични от общата култура могат да бъдат езикови (специфичен жаргон), естетически, религиозни, политически, сексуални, географски или комбинация от тези или други фактори.
- Субкултурите в условия на глобализация стават жертва на т.нар. „присвояване на стил“ което всъщност е присвояване на културен маркер от страна на масовата култура с търговска цел. Разпадът на субкултурите е подчинен на масовизиране на субкултурни белези в следствие на тяхно тиражиране / производство.

Езотерични общества

- Езотеризъм (от гр. ἐσωτερικός „вътрешен“ или вътрешно познание) в

Отвъд масовите представи за символ и знак

Бр. С. К., Л.: Проф. Асен Златаров и Л.: Идеал,

О.: София, А.:L.: 6020

най-общ смисъл е всяко учение, предназначено за определен кръг хора.

- Думите „езотеричен“ и „езотерика“ имат за антоним „екзотеричен“ и „екзотерика“. „Езос“ означава „отвътре“, „екзо“ - „отвън. Екзотерично е външното знание на дадена дума, изречение, сравнение, картина, предмет. Езотеричен е вътрешният, скритият за външното око смисъл на думата, изречението, символа, жеста. Езотеричното мислене съществено се различава от екзотеричното по това, че противопоставя познанието на вярата.

На пръв поглед езотеричните общества са общности в общността. Периферното познание по темата може лесно да ги обърка със субкултура, но разбира се тези понятия не са тъждествени по между си. Ако приема, че субкултурата е продукт на масовата култура, то езотеричните общества са продукт / или поне техните членове се възприемат така / на високата култура, която стремейки се да съхрани и отдели определени познания като елитарни ги въвежда изцяло в смисловият контекст на „*Sacra privata*“ - знания за избрани, но и съхранявани с конкретиката на определени ритуали и свещеноедействия, част от които са и специфични свещеноедействия. Така се раждат т.нар. тайни затворени езотерични общества, имащи своя мито-ритуална конструкция, езотерична символна система и нравствена конструкция.

Предмет на езотеричната сфера на познанието е познанието за Бог / и или божествената изначална точка на всемира, за света на духовете, за по-висшите духовни същества, за духовните йерархии. Тук се включва и познанието за тайни природни закони.

Тази огромна област на по-висше познание е достъпна само за посветени. И тъй като езотеричното познание е повече или по-малко тайно, то се предава само от Учител.

В мито-ритуалните системи на тези общества често присъстват свещеноедействия, включващи конкретни плодове, вино, хляб, могат да бъдат открити практики на преповтаряне в алегоричен аспект на жертвоприношения, инициация на личност и т.нт. В основата си този тип общества имат за цел нравствено извисяване на своите членове чрез комплекс от езотерични практики.

По този основен белег - стремеж към висока нравственост, постигане на духовно извисяване и същевременно съхранение на тайнство / често състоящо се в дълбоко пазена езотерична концепция, представяна посредством необходими алегорични повествования тези общества дълбоко се различават от съдържанието и терминологията на „*Sacra publica*“ - означаваща знания за общността, както и публично масово познание.

„*Sacra publica*“ води началото си от обществените религиозни практики на Римската империя. Те са тясно свързани помежду си, така че държавната религия е в режим на политическа власт. Религиозните ритуали и фестивали често се провеждат, за да се успокоят и разсеят масите. Това може да се види чрез установяването на Аполинарите по времето на Втората пуническа война. Тези публични дела имат за цел да почитат боговете, като се състоят от спортни състезания, като Аполинарите, или други масови религиозни ритуали. Правилната практика на ритуали или „ортопраксия“ е от съществено значение за спечелване благоволенията на боговете.

Обществените церемонии въпреки всичко биват ръководени от съответен авторитет от висшата социална класа върху обществените дела.

IV СОЦИАЛНИ ВРЪЗКИ МЕЖДУ ОБЩЕСТВАТА И ЕЗОТЕРИЧНИТЕ ЗАТВОРЕНИ ОБЩНОСТИ

Тъй като сами по себе си те са общност в общността на първо ниво представляват общност с „привнесена култура“.

Под „привнесена култура“ трябва да се разбира индивидуалната култура на всеки един от членовете на общността, неговият социален статус, професия, комуникативни способности и познания и защо не знакова обремененост / що се касае до знаковата система в дискурса на професионалната му принадлежност.

На второ ниво езотеричните общества имат вътрешно ясно изградена йерархична структура поне в три видими аспекта: новоприети членове, обучаеми членове и обучаващи членове на езотеричното познание.

Тъй като „най-старателно скрито е изцяло откритото“, то за езотеричните общества е съществен контекстуалният език на мито-ритуалните практики, които крепят ако може така да се изразя, тяхната вътрешна духовна конструкция. Казано на друг език, контекстуалният език на знаковата система е този, чрез който членовете на тези общности комуникират по между си и разбира се се разпознават взаимно като принадлежност. Текста на символите може и е добре да бъде обществено достояние, тъй като от една страна дава информация за затвореното общество пред профанният свят, но тя по своя характер е екзотерична, т.е. периферна, а не езотерично-контекстуална. Въпреки това в обществото винаги е оставало и все още остава едно вътрешно съмнение за добронамереността на езотеричните общества и това е така защото:

1. Съществуват соларни и хтонични езотерични общности. Докато първите изповядват идеите на висока нравственост и се стремят да бъдат социален и етичен обществен регулатор, то хтоничните общности тъкмо в обратен смисъл имат свои деструктивни цели.

По тази първа причина за профанният свят е трудно да разпознае идейната и нравствена принадлежност на дадено езотерично общество.

2. Вторият аспект на проблема касае екзотеричният видим текст на мито-ритуалните практики на тези общества зад който профанът няма прочита на езотеричното контекстуално начало. Това винаги е създавало и ще създава усещане за тайнственост, която витае около членовете на езотеричната общност. Реакциите в обществото са достатъчно разнообразни - като се започне от създаване на конспиративни теории до любопитство и даже неприязън. Последното е ясно защо - непознатото от незапомнени времена винаги е всявало страх в човека.

За профанният свят е трудно, а в масовият случай / защото съвременният човек е и продукт на мас медийната култура / невъзможно да разбере, че не съществува тайна, съществува езотерично тайнство на ритуала, известно единствено на

Отвъд масовите представи за символ и знак

Бр. С. К., Л.: Проф. Асен Златаров и Л.: Идеал,

О.: София, А.:Л.: 6020

членовете на тези общества. Най-скритото е скрито зад най-видимото, както споменах по-горе в текста. Езотеричното съдържание на знака е условно предпазено от профанният наблюдател чрез екзотеричен външен смисъл. Условието е известно на единици и това е големият ключ на загадката: виждаш, но не си прогледнал, слушаш но не си чул, допираш, но не си се докоснал.

Това е и бариерата между профанният и сакралният свят на езотеричното познание. Както е написано : Тясна е портата на познанието и на малцина ще им се даде да преминат през нея”.

Остава неизяснен въпросът за членската група на тези езотерични общества и ако трябва да съм конкретен, то ще си позволя да разделя тази именно група на три „пояса”, свързани с мотивацията за членство :

1. любопитство - какво ще ме направи по-различен
2. комерсиалност - вероятни ползи от членството ми в тази общност
3. стремеж към познание

Практиката за съжаление показва, че последната група мотивации е в пъти по-малка от останалите. Така бих могъл да очертая твърде малкият процент на стремежи се към действително езотерично познание членове на едно езотерично общество. Към полученият резултат нека припомня: всеки от състава на това общество, влизайки в него привнася своята културна, социална, професионална и религиозна „обремененост”. Принципът е известен като принцип на „матрешката” - всеки е това което е и същевременно не е.

Не е запознат с езотеричният свят и тепърва трябва да се учи - това е обединяващото в иначе разединяващото в членската маса. Нека си представим и фактическото възможно културно и религиозно различие. Към това да припомня - социалният статус на кандидат-членът на тази група. Оказва се трудно, до почти невъзможно да се изгради общност от хора с коренно противоположен социален статус, културна принадлежност, етнически и религиозни възгледи.

Кое би могло да обедини тези различни личности? Кое е същността на вътрешната градивна връзка между този конгломерат от диаметрално противоположна азовост? Може би всичко започва от основополагащото начало на взаимоуважение - може би, кой знае?....

Въпреки тези съмнения, могат да бъдат усетени следните устойчиви форми на такъв тип обединение по различия:

1. Традиция: ученията и практикуваните в общността ритуали, предавани през вековете от учител на ученик в една непрекъсната верига
2. Аркан-дисциплина, или задължение за пазене на тайната: мълчание за чуто и видяно
3. Инициация, или посвещение
4. Инструкцията, или наставление: сега учителят запознава посветения с последните тайни на учението.
5. Ритуал, или символично действие

При такава последователност от вътрешни действия за трансформациите в личността на кандидат члена се явява и осезаемо важно присъствието на Учителят.

Отвъд масовите представи за символ и знак

Бр. С. К., Л.: Проф. Асен Златаров и Л.: Идеал,

О.: София, А.:Л.: 6020

Но нека припомним: личността преминава през три етапа : развитие, изграждане и съвършенство по отношение светлина и сянка, както твърди Карл Густав Юнг. „Светлината е това, което знаем, а сянката - това което не знаем за нас и света около нас“. Иначе казано пътя към съвършенството е път на трансформация на сянката в светлина - незнанието в знание. Съвършен е този, който е съумял да премине през прага на сянката. Разбира се това е път, обвързан с вътрешни съмнения, търсене и преоткриване. Път, съпътстван с дълбоки вътрешни противоречия, терзания и... разочарования. По някога щастлив е този, който не знае - както е написано: " блажени са нисшите духом"....

Нека се върна върху ролята на Учителя и представя ситуативно подмяната на тази роля с манипулативни конструкции.

Въпросът е дотолкова съществен, че ако заместя Учител с Манипулатор нещата биха добили рязък и заплашителен оттенък. Защо? Защото мотивациите на членуващите са различни и съответствени на азови принципи, но са и оценъчна база за трансформации. Търсещият познание /ако наистина това е негов мотив / не може да бъде заблуждаван дълго, но от масата, преследваща изгода и въведена от любопитство би могла да се изгради група в групата - систематично подведена, хитроумно овладяна и управлявана в посока целите на манипулиращият я. Казано иначе - ролята на манипулаторът е да оцени, отдели и въведе свои трактовки на езотерични конструкции, като с това разедини и като краен резултат противопостави масата на ядрото т.е. користният срещу мъдреца, като овладявайки користният и изолирайки мъдреца да подмени ценностната система на посочените общества. Началният етап на манипулация е обвързан с подмяна на прогресията и пропорцията на знакови конструкции на принципа на привидно сходство - един знак прилича на друг, но прочетен изгражда ново смислово съдържание, а от там и нова манипулативна митологема.

Както отбелязвам по - горе в текста: сблъсъкът между ценностни модели на членската група е зависим от принципът за съхранение на всеки културен модел, а именно: „да съхранява вътрешната си структура, до толкова, до колкото може да се противопостави на външно въздействие.

Да припомним: под устойчивост на културите трябва да се разбира устойчивост на техните пропорции, но преведени като процес на развитие, т.е. като прогресивна мяра. В този аспект - ако допусна, че манипулативно бъде оказвано систематично необходимото за манипулатора външно въздействие, то той би имал възможността да повлияе на вътрешни процеси т.е. като се стреми да управлява прогресиите, то той цели управление и изменение на пропорцията.

Когато болшинството от членският състав е слабо до фактически незапознато със съдържанието на знаковата си система, защото от една страна то е напълно незаинтересовано от езотеричните принцип на групата, а се влияе единствено от своята корист, то лесно с подмяна на това съдържание може да бъдат въведени други смислови значения и така да се повлияе в цялост на пропорцията на тези общности, като паралелно се стимулира тщеславието и користта на масата.

Заплашващият целостта и съдържанието на конструкта „затворена езотерична общност“ на финал има следният сценарий : манипулаторът в повечето от

разглежданите случаи цели изграждане на езотеричен каламбур от семиотични лабиринти.

Лабиринтите, като съвкупност работят с еднакви символни групи, но трябва да извеждат към отделен смислов изход, нямащ адекватна връзка с друг такъв на съседен лабиринт.

Изучаващият системата остава с впечатлението, че навлиза в езотеричната сакралност на символен таен език за общността, като всяка йерархична степен на познание му отваря следващата врата към сакралното знание.

В действителност това далеч не е така, а точно обратно - всяка следваща степен на манипулирано познание води до нов лабиринт от символни пътеки. Представено в графичен смисъл това е система от лабиринти със собствени под-изходи, поместени в други лабиринти със свои самостоятелни изходи без връзки по между си. Този принцип е известен в изкуствата като принцип на играта - авторът въвежда зрителя в творчески лабиринт, изходът на който е известен единствено на него, а на зрителя се оставя възможността да се наслади на неочакваното, независимо от изгражданите от него логически конструкции при прочитане на творбата. Крайното решение е винаги в автора на лабиринта.

Да се върна отново върху ролята на манипулатора.

Манипулаторът през цялото време на манипулация контролира процесите по управление на съставените смислови изходи. Управлението в повечето случаи е синхронизирано от цели на скрита група, а не от единица личност, група, която приемам с условно обозначение „Съвет“.

Съветът изработва стратегията за управление в която са планирани и заложили пакет от конкретни ползи. Ползвателят е именно т.нар. „Съвет“. Членовете на под-йерархичната стълба (участниците в лабиринта) са въведените изпълнители на стратегическият план за управление върху общността, приет от Съвета.

Схемата на лабиринта е изградена в умишлено детайлизиран и при това псевдо-езотеричен калейдоскоп от често подправени съдържания на иначе познати митологеми за да не могат участниците (членовете) да разберат истинския стратегически план за тяхно управление.

Изходите на лабиринтите са едновременно изходи от системата за тази част от групата, която по редица причини не е изцяло въплътила себе си в манипулативните практики, но и входи към ясно осмислени и стратегически прицелени сектори от социалният, икономическият и политически живот на държавите през които трябва да бъдат внедрени тези избрани членове от вече манипулираният състав на групата, които са в състояние безкомпромисно да изпълнят плана на Съвета.

Всеки „преминал успешно“ през изпита на лабиринта е стратегически определеният, а защо не и зомбиран член на общността, който охранява същевременно входа /изхода към и от общността през този лабиринт.

Той в последствие бива повдигнат във висока „духовна“ степен в общността, като с нарастване на неговият авторитет в групата, нараства и неговото влияние, а с това

става и възможен ефективният контрол върху стратегически сектори в икономиката и политиката на държавите от страна на Съвета.

Богатството и изключителната вариативност на подходящо планиран символен инструментариум осигурява плюс масовото непознаване на собственият знаков език от членовете на групата / затворената общност / завидна гъвкавост и вариативност на възможни манипулативни практики, целта на които е подмяна и манипулиране на нейните нравствено - регулаторни функции върху обществото, т.е. с подмяната на езотеричната пропорция да се влияе върху трансформации на екзотерични прогресии и в резултат се управляват общественно икономически, социални и политически сфери на живот за обществата

Нека завърша темата на настоящият текст с тревожността на актуалната към днешният ден битийност на повдигнатите проблеми, като ги припомня като изводи:

1. Културите съхраняват вътрешната си структура, до толкова, до колкото могат да се противопоставят на външно въздействие.
2. Отворените културни системи на общества - приемници на общност, принадлежаща към затворен културно-ценностен модел са изправени пред проблем на културни конфликти, инспирирани от една страна от използван универсален цивилизационен инструментариум на конфликта, а от друга от сблъсък между ценностни модели. За да бъде преодолян такъв тип бъдещи конфликти е необходим обществен договор между приемащата и приемана културна общност в който ясно да бъдат очертани границите на културна идентичност и взаимодействие.
3. Общественият договор е културен код чрез който системите се въвеждат в процеси на взаимодействие, уважение и признание.
4. В обществото винаги е оставало и все още остава вътрешно съмнение по отношение нравствените ценности на езотеричните общества. Към тези нагласи ще добавя и факта, че когато масовият човек има усещане за присъствие, което го превъзхожда, то той е склонен към развитие на неприязън и омраза. Този проблем е от изключително значение за тяхното съществуване от една страна, а от друга за тяхното приемане от профанният свят.
5. В случаите в които болшинството от членският състав на конкретна езотерична общност е слабо до фактически незапознато със съдържанието на знаковата си система, то лесно с подмяна на това съдържание могат да бъдат въведени други смислови значения в езотеричният контекст на системата и така да се повлияе в цялост на нейната пропорция. Незнанието е врата за създаване на манипулативни практики, основополагайки действията си чрез подмяна на културният код на общността.
6. Съществуват соларни и хтонични езотерични общности. Докато първите изповядват идеите на висока нравственост и се стремят да бъдат социален и етичен обществен регулатор, то хтоничните общности тъкмо в обратен смисъл имат свои деструктивни цели.
7. Културите опосредяват себе си на архетипално ниво-разпознават знаци, които са предварително отразени в процес на културна приемственост. Колкото по-развита в цивилизационно отношение е една общност, толкова по-

отворени са границите на нейните култури и обратно-това същевременно е и нейната слаба страна.

На основание изложените изводи непроменливи актуални за всички културни системи остават открити въпросите за т.нар универсалии върху които езотеричните общества упражняват немалко влияние, а именно :

1. Качество на живот
  - екология
  - заетост
  - изхранване
  - развитие
  - право до научни достижения цивилизационни инструменти
2. Здравеопазване
  - клиники
  - медицинско оборудване
  - квалифициран мед. персонал
3. Отношение към въоръжени конфликти
4. 4 Право на свобода

/ в настоящият момент в света по статистика 260 милиона души са в робство- в това число сексуално, трудово и национално робство /

На финал бих обобщил:

Това е в най-синтезиран вид проблематиката на съвременната символна и знакова култура на обществата от 21-век, като въпреки всичко един от тези проблеми остава централен: процесът на хуманитарност, въплътяващ в себе си колкото различия, толкова и еднакво значими за обществата въпроси в които ние се надявам да открием своето място за съдействие и подпомагане. Завършвайки, припомням една прекрасна дефиниция за свобода, която същевременно е и символ на съвременният хуманитарен свят и белег за културно израстване:

„Възможността във всеки един момент да наруша правните и етични норми на обществото и същевременно вътрешната необходимост никога да не правя това - ето това ме прави свободен“.

Слав Кривошиев 17.09.2019